

I Międzynarodowa Konferencja Naukowa

***ŻYDZI WSCHODNIEJ POLSKI.
KULTURA - TRADYCJA - PIŚMIENNICTWO***

BIAŁYSTOK 19 CZERWCA 2012

„**Józef Chazanowicz** urodził się w Grodnie 22 października 1844 roku w pobożnej rodzinie żydowskiego kupca (choć są źródła podające Goniądz jako miejsce urodzenia). Wcześnie odumarły przez matkę, dom znalazł u dziadków, którzy go wychowywali. W wieku trzech lat, zwyczajem środowiska, do którego należał, posłano go do chederu czyli wstępnej szkółki religijnej. Wcześnie zdał sobie sprawę z konieczności przekroczenia wąskich i zacofanych granic kulturalnych getta, zdobycia wykształcenia i prestiżowego zawodu. Samodzielnie nauczył się języka rosyjskiego i został przyjęty do gimnazjum, wystąpił jednak z niego szybko, niepogodzony z koniecznością naruszania świętej soboty przez obowiązek pisania, czyli wykonywania pracy.

Jakoś jednak przebrnął przez zapory odgradzające go od uniwersytetu i w roku 1866 podjął studia medyczne w Królewcu. Utrzymywał się wtedy z pisania miejscowym kupcom listów handlowych po rosyjsku oraz z drobnych zapomóg królewieckiej gminy żydowskiej. W latach 1870–1871, w czasie trwania wojny prusko-francuskiej, odbył przymusową praktykę w berlińskim szpitalu wojskowym. Potem wrócił do Królewca i w 1872 obronił tezę doktorską z zakresu fizjologii. Wyjechał do Petersburga, gdzie przez następnych sześć lat praktykował jako lekarz, a w roku 1878 wybrał Białystok jako miejsce stałego osiedlenia. W tym też czasie się ożenił, niedługo jednak po ślubie jego małżonka zmarła, a on już nigdy nie podjął próby założenia rodziny.

W owym czasie Białystok zamieszkiwało około 20 tys. Żydów, co stanowiło 59% ludności miasta. Gmina żydowska zarządzała tutaj szpitalem, gdzie jako okulista zaczął ordynować Chazanowicz. Jednak jego zasady i pojęcia wykonywania zawodu lekarza, zgodnie z którymi ubogich należy leczyć bezpłatnie, nie pokrywały się z regulaminami gminy i zarządu, co od początku przyczyniło się do napięć i konfliktów, a niebawem do opuszczenia przez Chazanowicza szpitala. Podjął praktykę prywatną zdobywając renomę bardzo dobrego, oddanego pacjentom lekarza humanisty i społecznika, ubogich leczącego nieodpłatnie. Należał do

osobowości skrajnych, z pewnością nie był człowiekiem łatwym, elastycznym, w stopniu zaś podobno widocznym był pozbawiony oglądy towarzyskiej; był prostolinijny i wytrwale dążył do wytkniętych sobie celów.

W tym czasie w przymierzu z rabinem białostockim Samuelem Mohylewem związał się Chazanowicz z presyjonistycznym ugrupowaniem Chowewej Cijon czyli Miłośnika Syjonu propagującymi osadnictwo żydowskie w Palestynie, po wystąpieniu zaś Teodora Herzla – Pierwszy Światowy Kongres Syjonistyczny odbył się w Bazylei w roku 1897, a Białystok był jednym z najżywoźniejszych ośrodków tego ruchu – przyłączył się do niego.

W 1890 odbył podróż do Palestyny i być może wtedy – najpóźniej wtedy, bo myśla prawdopodobnie nurtowała go od dawna – w Jerozolimie wybrał niewielką bibliotekę Midraszu Beith Abarbanel jako załączek przyszłej żydowskiej księżnicy narodowej, którą po prostu zamierzał stworzyć, przeznaczając jej swoją wciąż pomnażaną w Białymstoku bibliotekę prywatną; przez następne ćwierćwiecze realizacja tego projektu zaprzętała go najzupełniej.

„Skromne moje siły nie pozwoliły mi na czynne uczestnictwo w pracach związanych z urzeczywistnianiem idei odrodzenia – napisał w broszurze z roku 1913 pt. *Rzecz do narodu żydowskiego sprawie skarbnicy ksiąg w Jerozolimie* – Wtedy wybrałem dla siebie pewien zapomniany kąt: był nim pomysł ocalenia ksiąg hebrajskich i zebrania ich z rozproszenia. Sprawie tej oddałem najlepsze swoje dni, poświęciłem swoje prywatne życie domowe, życie rodzinne i prawie wszystkie pieniądze, jakie zarobiłem wykonując swój zawód.”

Pisał te słowa pod sam już koniec długiego okresu pokoju i spokoju europejskiego, nadciągała wojna poprzedzona pogarszającymi się ciągle w zaborze rosyjskim układami współżycia między Polakami i Żydami. Chazanowicz opuścił Białystok po wkroczeniu Niemców do miasta, w 1915 roku i udał się w głąb Rosji; dotarł do Jekaterynosławia, gdzie w domu starców, w nędzy i opuszczeniu zakończył życie 28 listopada 1918 roku”.

Ryszard Löw, *Rzecz o Józefie Chazanowiczu – lekarzu białostockim*

Centrum Edukacji Obywatelskiej Polska – Izrael
Zakład Badań Interdyscyplinarnych i Porównawczych
„Wschód – Zachód” Uniwersytetu w Białymstoku
Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego

I Międzynarodowa Konferencja Naukowa

ŻYDZI WSCHODNIEJ POLSKI. KULTURA – TRADYCJA – PIŚMIENICTWO

Białystok 19 czerwca 2012

colloquia
orientalia
bialostocensia

**PROGRAM KONFERENCJI
Białystok 2012**

19 czerwca 2012

Patronat Honorowy

Prezydent Miasta Białegostoku – prof. Tadeusz Truskolaski

Patronat Medialny

„Gazeta Wyborcza” Białystok

V Festiwal Kultury Żydowskiej „Zachor – Kolor i Dźwięk”

Konferencja wiąże się z Festiwalem „Zachor”, jego V edycją, w ramach której odbędą się następujące wydarzenia:

1. Koncert Davida Krakauera (USA) z orkiestrą Opery i Filharmonii Podlaskiej
2. Koncert zespołu Acoustic Acrobats (Kraków)
3. Koncert zespołu Ostatnie Takie Trio (Warszawa)
4. Koncert zespołu Dolly's Circus (Izrael)
5. Grupa Rafała Kmity z programem *Aj waj! czyli historie z cynamonem*
6. Warsztaty tańców żydowskich i izraelskich
7. Wystawa „Nasi Izraelczycy”
8. Projekcja filmów izraelskich
9. Żydowski Białystok – wędrówka ulicami miasta
10. Konkurs plastyczny dla najmłodszych – *W kręgu synagogi*

**BOHATER KONFERENCJI
I FESTIWALU
JÓZEF CHAZANOWICZ [1844–1915]**

Festiwal Kultury Żydowskiej „Zachor – Kolor i Dźwięk”

Festiwal Kultury Żydowskiej „Zachor – Kolor i Dźwięk” organizowany jest w Białymstoku od 2008 roku przez Centrum Edukacji Obywatelskiej Polska – Izrael. Intencją organizatorów jest przybliżenie historii, tradycji i kultury żydowskiej, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów lokalnych. Każda edycja ma swego bohatera, postać związaną z Białymstokiem, Podlasiem. W ramach Festiwalu przypomniano dorobek i sylwetkę Izraela Bekera (aktora, reżysera, malarza), Sary Nomberg-Przytyk (autorki książki wspomnieniowej „Kolumny Samsona” o pobycie w białostockim getcie), Izaaka Celnikiera (wybitnego malarza),

Gedalego Rozenmana (ostatniego Naczelnego Rabina Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Białymstoku), Juliusza Adlera (wybitnego aktora).

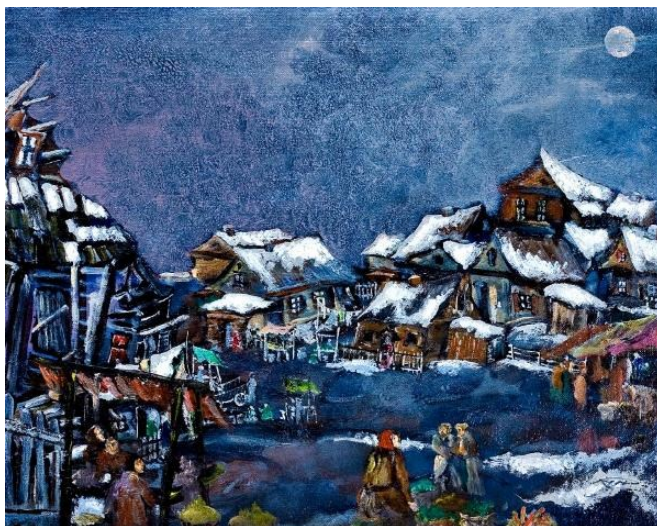
Odbyły się liczne wykłady i prelekcje (m.in. Naczelnego Rabina Polski – Michaela Schudricha, Hanki Kosowskiej, Belli Szwarzman-Czarnoty, Andrzeja Lechowskiego), spotkania (m.in. z rodzinami bohaterów Festiwalu, przedstawicielami Ambasady USA i Ambasady Państwa Izrael), warsztaty (taneczne, plastyczne), wystawy (malarstwa, fotografii izraelskiej), projekcje (filmów izraelskich i jidysz), spektakle (m.in. Teatru Żydowskiego z Warszawy, Teatru NN z Lublina). Podczas czterech edycji Festiwalu na licznych koncertach wystąpili wybitni artyści polscy i zagraniczni (m.in. Yale Strom, Elizabeth Schwartz, Peter Stan, Gerard Edery z USA, Melah-Maim, Shachar Gilad, Siostry Rajfer z Izraela, zespół Opa! z Rosji, Di Galitzyaner Klezmerim, KlezmaFour, Frey Lech Trio, chór Clil z Polski).

Dwukrotnie w ramach Festiwalu odbyło się wręczenie Medalu Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata (2008, 2010).

Impreza odbywa się pod Honorowym Patronatem Prezydenta Miasta Białegostoku oraz Marszałka Województwa Podlaskiego.

Festiwal uzyskał wsparcie i patronat Ambasady Stanów Zjednoczonych w Warszawie oraz Ambasady Państwa Izrael.

Szczegółowe informacje: www.bialystok.jewish.org.pl

KOMITET ORGANIZACYJNY KONFERENCJI

- **Jarosław Ławski** – Przewodniczący (Uniwersytet w Białymstoku)
- **Barbara Olech** – Z-ca Przew. (Uniwersytet w Białymstoku, Centrum Edukacji Obywatelskiej Polska-Izrael)
- **Anna Janicka** – Sekretarz Konferencji (Uniwersytet w Białymstoku)
- **Grzegorz Kowalski** – Sekretarz Konferencji (Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego, Uniwersytet w Białymstoku)
- **Lucy Lisowska** (Centrum Edukacji Obywatelskiej Polska-Izrael)
- **Jan Leończuk** (Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego)

Współorganizatorzy z ramienia Klubu Humanistów Uniwersytetu w Białymstoku:

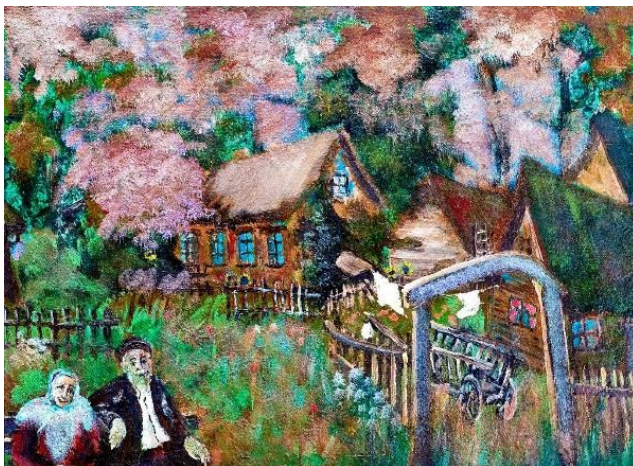
- **Ewa Gorlewska** (Klub Humanistów)
- **Anna Brańska** (Klub Humanistów)
- **Anna Kropiewnicka** (Klub Humanistów)
- **Małgorzata Wojtowicz** (Klub Humanistów)
- **Justyna Rogowska** (Klub Humanistów)
- **Marta Kozieradzka** (Klub Humanistów)
- **Anna Bergiel** (Klub Humanistów)

Uczniowie białostoccy, współorganizatorzy Konferencji:

- **Bernard Fudali** – VIII LO
- **Adam Michalczuk** – III LO
- **Katarzyna Płonowska** - XVII Gimnazjum

**KOMITET NAUKOWY
PROJEKTU BADAWCZEGO
I CYKLU KONFERENCJI
„ŻYDZI WSCHODNIEJ POLSKI”**

- **prof. Grażyna Borkowska** – Instytut Badań Literackich PAN
- **prof. Sławomir Buryła** – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
- **dr Helena Datner** – Żydowski Instytut Historyczny
- **prof. Alicja Kisielewska** – Uniwersytet w Białymstoku
- **prof. Jerzy Kopania** – Wyższa Szkoła Administracji Publicznej
- **prof. Jacek Leociak** – Instytut Badań Literackich PAN
- **pani Lucy Lisowska** – Centrum Edukacji Obywatelskiej Polska – Izrael
- **pan Ryszard Löw** – Tel-Aviv, Izrael
- **prof. Jarosław Ławski** – Uniwersytet w Białymstoku
- **dr Barbara Olech** – Uniwersytet w Białymstoku
- **prof. Krzysztof Rutkowski** – Uniwersytet Warszawski
- **dr Dariusz Konrad Sikorski** – Akademia Pomorska w Słupsku

INFORMACJE OGÓLNE

**18 CZERWCA
(PONIEDZIAŁEK)**

Godz. 12⁰⁰–24⁰⁰

- Przyjazd gości, dyżur studentów w miejscu zakwaterowania
- Dojazd na miejsce zakwaterowania z dworca PKP: autobus nr 10 (należy wysiąść na 2 przystanku)

Telefon awaryjny w razie jakichkolwiek kłopotów:

- 664 057 370 (Jarosław Ławski),
- 639 457 753 (Barbara Olech)

Hotel:

- Centrum Kultury Prawosławnej – ul. Św. Mikołaja 5
- w holu dyżurują studenci z Klubu Humanistów (od 15 do 22.00)
- 19 i 20 czerwca śniadania w Centrum Kultury Prawosławnej

Posiłki:

- śniadania w Centrum Kultury Prawosławnej
- 19 czerwca, godz. 13¹⁵, **obiad** w Centrum Astoria ul. H. Sienkiewicza 4
- 19 czerwca, godz. 18⁰⁰, **kolacja** w Centrum Astoria ul. H. Sienkiewicza 4

Uwaga:

Wszystkie związane z Konferencją miejsca znajdują się w niewielkiej od siebie odległości, w samym centrum Białegostoku (miejsce obrad, hotel, stołówka).

Komitet Organizacyjny:

Zakład Badań Interdyscyplinarnych i Porównawczych „Wschód – Zachód”
Uniwersytetu w Białymstoku, Plac Uniwersytecki 1, **pokój 75**, piętro I,
15-420 Białystok, tel. 85-745-74-68, tel./fax 85-745-74-54

Delegacje będą stemplowane przez cały dzień obrad w Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku, ul. J. Kilińskiego 16, pokój 24, piętro I

IMPREZY TOWARZYSZĄCE KONFERENCJI

NA WSZYSTKIE IMPREZY WSTĘP JEST WOLNY

18 czerwca
Poniedziałek

Godz. 18⁰⁰

Pijalnia Czekolady „Wedel”. Rynek Kościuszki 17

- Panel „Żydzi wschodniej Polski”. *Przeszłość, współczesność, perspektywy badań*

Wystąpienia:

- **Ryszard Löw** (Tel Aviv – Izrael), *Rzecz o Józefie Chazanowiczu – lekarzu białostockim*
- **Jolanta Szczygiel-Rogowska** (Galeria Slendzińskich), *„Po tak wielu pozostało tak niewiele”. Judaika w zbiorach białostockich instytucji kultury*
- Dyskusja: udział biorą uczestnicy Konferencji i zaproszeni goście

18 czerwca
Poniedziałek

Godz. 20⁰⁰

- Projekcja filmów izraelskich
(Galeria Slendzińskich, ul. Waryńskiego 24a)

19 czerwca
Wtorek

Godz. 19⁰⁰

- Koncert galowy:
Grupa Rafała Kmity z programem *Aj waj! czyli historie z cynamonem*

OBRADY PLENARNE

19 CZERWCA
Wtorek

Miejsce obrad:

Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego,
Czytelnia Książek, I piętro
ul. J. Kilińskiego 16

Czas wystąpień:

ze względu na bardzo napięty plan konferencji prosimy, by czas wystąpień nie przekraczał 20 minut.

I. POWITANIE I OTWARCIE KONFERENCJI

Godz. 9⁰⁰

Uroczyste otwarcie I Międzynarodowej Konferencji

„Żydzi wschodniej Polski. Kultura – Tradycja – Piśmiennictwo”:

- Powitanie gości: **prof. Jarosław Ławski, dr Barbara Olech**
- Powitanie: **Lucy Lisowska**
- Powitanie: **dyrektor Jan Leończuk**
- Przemówienia Zaproszonych Gości
- Uroczyste otwarcie Konferencji
- Informacje o Konferencji

**II. UROCZYSTOŚĆ WRĘCZENIA MEDALU
„ZASŁUŻONY DLA UNIwersYTETU W BIAŁYMSTOKU”
PANU RYSZARDOWI LÖWOWI**

III. OBRADY PLENARNE

Godz. 9³⁰

1. **Dr Helena Datner** [ŻIH Warszawa], **dr Katrin Stoll** [Niemiecki Instytut Historyczny], *Szymon Datner – historyk białostockich Żydów*
2. **Dr Małgorzata Śliż** [Ignatianum Kraków], *Żydowscy studenci z Białegostoku na Uniwersytecie Jagiellońskim [1867-1939]*
3. **Ryszard Löw** [Tel-Aviv, Izrael],
Rzecz o Berku Neumanie – drukarzu wileńskim
4. **Prof. Kazimierz Trzęsicki** [WSAP Białystok],
Sąsiedzi, których już nie ma: Chaim Zelig Słonimski

Przerwa na kawę: 10⁵⁰ – 11¹⁰

5. **Wystąpienie Naczelnego Rabina Polski Pana Michaela Schudricha**,
The Jewish Approach to God
6. **Konstanty Gebert** [Gmina Wyznaniowa Żydowska w Warszawie],
Paradoksy żydowskiej obecności we współczesnej wyobraźni polskiej
7. **Prof. Jacek Leociak** [IBL PAN Warszawa], *Getto warszawskie – miejsca przejścia, albo o przekraczaniu granic nieprzekraczalnych*
8. **Prof. Sławomir Buryła** [UW-M Olsztyn],
Topika Holocaustu – wstępne rozpoznania

Dyskusja: 12³⁰ – 13⁰⁰

IV. GODZ. 13¹⁰ – OBIAD:

Centrum Astoria, ul. H. Sienkiewicza 4

V. OBRADY PLENARNE

Godz. 14⁰⁰

Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego,
Czytelnia Książek, I piętro
ul. Kilińskiego 16

1. **Dr Dariusz Sikorski** [AP Słupsk],
„Żydowski tragarz ducha” – wokół portretów Żydów wschodniej Polski
2. **Dr Andrzej P. Kluczyński** [ChAT Warszawa],
Chrześcijańska lektura Biblii przyjazna Żydom
3. **Dr Maciej Tramer** [UŚ Katowice], *„Tylko (i nie tylko) we Lwowie”*
4. **Dr Joanna Auron** [WSAP Białystok], *„Żydki” jako wizerunki kultowe. Obrazki, które drażnią Żydów i urzekają Polaków*

Dyskusja: 15²⁰ – 15⁴⁰

Przerwa na kawę: 15⁴⁰ – 16⁰⁰

VI. OBRADY PLENARNE

5. **Prof. Bogdan Burdziej** [UMK Toruń], *Judaeus resartus. Odślanianie człowieczeństwa w „Chalacie” Wiktora Gomulickiego*
6. **Dr Jan Miklas-Frankowski** [UG Gdańsk],
Szoah w poezji Czesława Miłosza
7. **Dr Jacek Partyka** [UwB Białystok], *Mowa zależna. Charlesa Reznikoffa (prze)pisanie Holocaustu*
8. **Mgr Grażyna Dawidowicz** [Białystok],
Doświadczenie Holocaustu w życiu i twórczości Sary Nomborg-Przytyk

Dyskusja: godz. 17²⁰ – 17⁴⁰

Zamknięcie obraz: godz. 17⁵⁰

VII. GODZ. 18⁰⁰ – KOLACJA:

Centrum Astoria, ul. H. Sienkiewicza 4

VIII. 19⁰⁰ – KONCERT GALOWY

V Festiwalu Kultury Żydowskiej „Zachor – Kolor i Dźwięk”

INFORMACJE DLA REFERENTÓW:

- Owocem spotkania będzie tom pokonferencyjny. Musi on zostać zredagowany do końca 2012 roku. Zatem na Państwa teksty czekamy do 5 września 2012 roku. Jest to termin ostateczny.
- Książka ukaże się na początku 2013 roku z datą 2013 roku.
- Objętość tekstów: do 30 stron znormalizowanych, przypisy polskie, mile widziane ilustracje (czarno-białe tylko).
- Książka ukaże się w Naukowej Serii Wydawniczej „Colloquia Orientalia Bialostocensia” wydawanej przez Książnicę Podlaską im. Łukasza Górnickiego oraz Zakład Badań Interdyscyplinarnych i Porównawczych „Wschód – Zachód”.

Naukowa Seria Wydawnicza: COLLOQUIA ORIENTALIA BIALOSTOCENSIA

Białystok to miejsce i dynamiczna przestrzeń pograniczna w głębokim znaczeniu: stykają się tutaj przecinające Europę na pół płyty cywilizacji łaćńskiego Zachodu i bizantyjskiego Wschodu. Ścierają się tu, ale nie niszczą wzajemnie, Orient ze światem Zachodu, Bałtowie ze Słowianami, prawosławni z katolikami, Białorusini z Polakami. Miasto niemal wygasłej, niegdyś żywej dawniej tradycji żydowskiej, nieopodal którego leżą ośrodki polskiego islamu: Kruszyniany i Bohoniki.

Kolokwia Wschodnie to idea służąca międzykulturowej i międzyreligijnej wymianie myśli, utrwalaniu źródeł pamięci i tożsamości kulturowo-historycznej, badaniu świadectw literackich, artystycznych, przedstawiających przenikanie się wiar, kultur i tożsamości. „Colloquia Orientalia Bialostocensia” to naukowa seria wydawnicza, której zadaniem jest publikowanie materiałów źródłowych i prac naukowych dotyczących:

- Kultury, literatury, historii Europy Środkowej i Wschodniej.
- Cywilizacyjnego i kulturowego pogranicza Europy i innych kontynentów, Orientu, Południa, Śródziemnomorza.
- Pierwszej Rzeczypospolitej oraz kultur krajów sąsiednich: słowiańskich, bałtyckich, germańskich, romańskich.
- Wielkiego Księstwa Litewskiego, Podlasia, Kresów, pogranicza wschodniego;
- Kultur i religii mniejszości: Białorusinów, Żydów, Karaimów, Ukraińców, Rosjan, prawosławnych, protestantów, mieszkańców Prus Wschodnich.
- Tradycji narodów Wschodu, języków ludów zamieszkujących tę kulturową przestrzeń.

Israel Beker (1917-2003)

Aktor, reżyser i malarz, urodzony w Białymstoku. Dzieciństwo i młodość spędził w Białymstoku i Knyszynie. Ukończył Moskiewską Akademię Teatralną. Kiedy wybuchła II wojna światowa, przebywał z teatrem w Lublinie. Wojnę przeżył w Związku Radzieckim. Cała jego liczna rodzina zginęła w Holokauście. W 1945 r. Beker wrócił do Białegostoku. Następnie wyjechał do Niemiec, gdzie kierował teatrem. W 1947 r. napisał scenariusz do filmu „Długa jest droga”, w którym zagrał główną rolę. W 1948 r. wyjechał do Izraela. Był aktorem i reżyserem w Izraelskim Teatrze Narodowym Habimah. W 1979 r. wydał album „STAGE OF LIFE”, w którym namalował i opisał swoje życie. Zmarł w 2003 r. w Tel Awiwie.

W programie zostały wykorzystane fotografie obrazów Israela Bekera wykonane przez Avnera Richarda. Organizatorzy Konferencji składają gorące podziękowania Rodzinie Artysty za zgodę na ich reprodukcję.

